Цаберябий Володимир Семенович (1929). Засл. будівельник України. Зак. Магнітогорськ. гірничо-металургіч. ін-т (1958). У 1950 – 1964 будував об'єкти Уралу і Сибіру. У 1964 – 1969 нач. управління № 201 тр-ту "Мінмонтажспецбуд" України. У 1969 – 1974 голов. інж. тр-ту "Дніпрометалургмонтаж". З 1974 нач. голов. управління "Укрголовметалургмонтаж". Брав участь у будівництві ДП №9, гірничо-збагач. ком-тів у Кр. Розі. Держ. прем. України. Нагородж. орд. Трудового Червоного Прапора (2), "Знак Пошани".

Цавлюги, на Криворіжжі у давнину звали ковальські кліщі, пізніше обценьки.

Цандера, вулиця житломасиву ім. Горького Терн. р-ну. Закладена в 30-х. Сформувалася в 50-60-х. До 1975 мала назву вулиця Чапаєва. Довж. 260 м, ширина 8 м. Має 15 держ. будинків, проживає 307 чол. Вкрита асфальтом, багата на зелені насадження. Названа на честь рос. вченого Цандера Фрідріха Артуровича (23.8.1887, Рига- 28.3.1933, Кисловодськ). Розробив теорію і практику ракет. техніки та міжпланет. польотів. Обслуговує 17 в/з.

Царева, балка розташовувалася у Інгулецьк. р-ні поблизу кургану Царева могила. Мала довж. до 3 км. Схили пологі, вкривалися степовою рослинністю. Знищена кар'єром ПівдГЗК.

"Царева могила", курган розташован. за 2 км на півд. від житломасиву Гданцівка у Ц.-Міськ. р-ні. Мав вис. до 12 м, діам. 106 м. Вважався домінуючою вис. на злитті Інгульця та Саксагані. За легендою названа на честь царя кочівників, який оглядав з кургану своє військо. У 1907 – 1908 частково досліджен. В. І. Гошкевичем. Розкопано 2/3 об'єму насипу, виявлено 10 поховань епохи міді-бронзи. Виявлені залишки дерев'яних конструкцій, судини з глини, бронз. кинджал, булава. У 1985 продовжене дослідження. Виявлено 8 поховань епохи міді-бронзи.

Царенко (Гоголь-Повстанюк) Володимир Леонідович (27.7.1936, Миколаїв. обл. – 1976, Кр. Ріг). Фольклорист, поет. Працював на будовах Кр. Рогу, у багатотираж. газ. Мандрував в захід. областях, зібрав 10 тис. коломийок, 30 легенд, весільних обрядів, пісень, бувальщин. Зібране передане в Ін-т мистецтвознавства, фольклору ім. М. Рильського. Друкувався в газ. "Червоний гірник", "Прапор юності", поетич. збірниках.

Царенко Микола Петрович (24.1.1924, Київ. обл. – 23.7.1995, Кр. Ріг). Засл. гірник України (1967). Освіта середня. У 1951 – 1974 кріпильник, бригадир бурильників ш. ім. 50-річчя газ. "Правда" РУ ім. К. Лібкнехта. Новатор виробництва. Переможець змагань. Наставник. Нагородж. знак. "Шахтарська слава" 1-3 ст.

Царенко Олександр Володимирович (1946, Кр. Ріг). Новатор виробництва. Освіта середня. З 1969 слюсар, машиніст електровоза Криворізьк. локомотив. депо. Один з кращих спеціалістів галузі. Наставник. Систематично перевиконує виробничі норми. Нагородж. знак. "За заслуги перед містом".

Царенко Олег Іванович (20.10.1939, Чернігів. обл.). Почес. металург України (1990). Зак. Криворізьк. гірничо-збагач. тех-м (1968). З 1961 агломератник, ст. дозувальник, майстер аглофаб-ки ПівдГЗК. Ударник п'ятирічок, переможець змагань. Наставник.

Цариковський Володимир Валентинович (29.4.1940, Кр. Ріг). Д.Т.Н. (1992). Зак. КГРІ (1963). У 1963 – 1968 гірнич. майстер ВКБ РУ ім. Кірова. З 1968 наук. співробітник, зав. сектором, зав. відділом підзем. гірнич. робіт і геомеханіки. Автор 100 наук. праць, 6 винаходів, 2 патентів. Вивчає проблеми впливу геологіч. процесів на стійкість конструктив. елементів систем розробки руд. покладів у Кривбасі і Сибіру. Вперше в СРСР керував розробкою апаратури оцінки стану відвалів скельних порід. Уч. ВДНГ СРСР.

Царичанська вулиця житломасиву Чорногорка Ц-Міськ. р-ну. Закладена в 20-х. Розвитку набула в 50-х. Попередня назва провулок 1-й Тельмана. Довж. 76 м, ширина 4,3 м. Пл. 326,8 кв. м. Тверде покриття з 1970. Має 7 приват. будинків. Названа на честь райцентру Дніпропетров. обл. – Царичанськ. Обслуговує 98 в/з.

Царство в біології, 1. Одна з найвищих таксономіч. категорій (рангів) в системі органіч. світу. З часів Аристотеля прийнято поділ усіх живих організмів на 2 Ц.: рослин і тварин. За сучас. систематикою усі організми поділяють на надцарства: прокаріот і еукаріот з 4-ма царствами: дріб'янки, гриби, рослини і тварини. **2.** Найбільша одиниця зоогеографіч. районування земної кулі. Сушу поділяють на 4 царства (геї): Арктогея, Неогея, Нотогея, Палеогея. Світовий океан – на Ц. холодних і помірних морів Півн. півкулі, Тропічне Ц. і Ц. холодних і помірних морів Півд. півкулі. **3.** Вища категорія, що її застосовують при флористич. районуванні, за яким виділяють такі Ц.: Голарктичне, Палеотропічне, Ноотропічне, Капське, Австралійське, Голантарктичне.

“Царська водка”, назва суміші соляної та сірчаної кислоти у давнину на Криворіжжі.

Царюк Тетяна Петрівна (24.1.1931, Марі-Ел). Керівник правоохорониців. Зак. Казанськ. юр. ін-т (1952). У 1952 – 1956 слідчий в м. Іваново, у 1956 – 1964 слідчий в м. Хмельницький. У 1964 – 1971 ст. слідчий Ц.-Міськ. РВВС, у 1971 – 1979 нач. слідч. відділення Дзерж. РВВС. У 1978 – 1983 заст. нач. слідч. відділу УВС Кр. Рогу. Перша жінка в Україні – підполковник міліції (1979). Відмінник міліції. Почес. грамота МВС України. Чемпіонка змагань з лиж та легкої атлетики. Мала на рахунку багато розкритих злочинів.

Цаховка, давня міра рідини, що подекуди побутувала на Криворіжжі. Дорівнювала 1/10 відра.

Цацко Петро Васильович (1907 – 25.5.1942, Донецька обл.). Керівник правоохоронців. Освіта середня. З 1929 в органах держбезпеки. У 1940 – 1941 нач. міськ. відділу НКВС. Керував першим етапом реабілітації криворіжців, які постраждали у репресіях 30-х. У лип. 1941 сформував винищувальний батальйон, забезпечував порядок під час евакуації промисловості Кривбасу. Майор. Загинув у бою.

Цвейга, вулиця розташована у центр. частині Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 20-х. Розвитку набула в 50-60-х. Попередня назва провулок 1-й Толстого. Довж. 270 м, ширина 3 м. Пл. 810 кв. м. Тверде покриття з 1960. Має 4 будинки. Названа на честь австр. письменника Цвейга Стефана (28.11.1881, Відень – 23.2.1942, Бразилія). Антифашист. Жив в Англії, США, Бразилії. Автор творів “Нетерпіння серця”, “Амок”, “Шахова новела”. Обслуговує 72 в/з.

Цвєтаєвої, вулиця житломасиву Чорногорка Ц.-Міськ. р-ну. Закладена на початку XX ст. Розвитку набула в 30-50-х. До 1975 мав назву провулок 3-й Тельмана. Довж. 665 м, ширина 7 м. Має 71 приват. будинок. Вкрита відсівом, багата на зелені насадження. Названа на честь рос. поетеси Цвєтаєвої Марини Іванівни (8.10.1892, Москва – 31.8.1941, Єлабуга). У 1922 – 1939 – в еміграції. Твори зб. “Верстви” (1916), поема “Щуролов” (1925), зб. “Після Росії. 1922 – 1925” (1928), цикл “Вірші до Чехії” (1938 – 1939), есе “Мій Пушкін” (1937) ін. Перекладен. тв. І. Франка, Л. Українки ін. Обслуговує 98 в/з.

Цвид Євген Михайлович (25.4.1943, Волинська обл.) Поет і художник. Зак. КГРІ (1966), Ленінград. інж.-буд. ін-т (1982). У 1959-1975 слюсар, ст. інж., нач. лабораторії, секретар парткому тр-ту "Криворіжбуд". У 1975-1985 ст. викладач, декан буд. фак-ту КГРІ. У 1985-1995 бурильник, кріпильник РУ ім. Дзержинського. З 1997 голов. технолог. тр-ту "Криворіжстальконструкція". Пише музику і вірші. Автор популярних пісень на криворізьк. тематику "Пісня козацьких нащадків", "Кресівська чайка", "Карнаватка", "Марш криворізьких монтажників" ін. Читає лекції з образотворч. тематики. Дипломант фестивалю "Струна тернова". Автор 100 картин. Виставки у Кр. Розі (1972, 1978, 2000), Дніпропетровську (1978), Москві, Ленінграді (1982). Один із засновників міськ. федерації вітрильного спорту. Уч. велотурів і водного туризму.

Цвинтар, у давнину на Криворіжжі погост, кладовище.

Цвіркун (Gryllus), рід комах надродини цвіркунових. Довж. тіла 2-35 мм. Самці мають звук. апарат, за допомогою якого видають стрекотливі звуки. Поширені всесвітньо; в Україні – 6 видів, з них у Кр. Розі – Ц. степовий, Ц. польовий. Можуть ушкоджувати

с/госп. культури. Ц. хатній зустрічається у житлах людини. Живиться харчовими рештками рослинного походження.

Цвітень, давня назва місяця квітня на Криворіжжі.

Цебар, у давнину на Криворіжжі називали корбу або колодязне колесо.

Цеберка, відро із заліза, що було прив'язане до мотузки або ланцюга, яким тягали воду з колодязя у давнину на Криворіжжі.

Цегельня, завод з виготовлення цегли, навіс на стовпах, де вона зберігалася у давні часи на Криворіжжі.

Цегла, будівельний матеріал, що використовується на Криворіжжі більше 200 років для будівництва споруд та будівель, для скл. печей, плит, камінів ін. Використовується спеціально для будівництва металург. печей, нагрівальних колодязів. Розрізняється: армована, глазурована (полив'яна), динасова, карнизна, лекальна, магнезіальна, багатодірчаста, личкувальна (облицювальна), вогнетривка, подова (для печі в будинку), черенева, суцільна, порожниста, шамотна. Виготовляється на цегельних та цегловипалювальних заводах. Перший цегляний будинок на Криворіжжі збудував у 50-х XIX ст. капітан-лейт. у відставці Мершавцев (сучас. вул. Грабовського, 9).

Цеж, давня назва киселю із фруктів з додаванням меду на Криворіжжі.

“Цейлі”, німецька фірма, яка спеціалізувалася на будівництві електростанцій виникла в кінці XIX ст. З початку XX ст. виконувала замовлення на будівництво електростанцій на рудниках Кривбасу. Обладнання продовжувало надходити і за часів 1-ї світ. війни.

Целестин (від лат. – небесно-голубий), мінерал класу сульфатів. Колір білий, безбарвний, жовтуватий. Блиск скляний. Прозорий. В Кривбасі дуже рідкісний. Виявлен. у четвертинних відкладеннях р. Саксагань. Вивчав М. Г. Дядченко.

Целік Борис Сергійович (29.10.1948, Дніпропетров. обл.). Засл. металург України (1994). Освіта середня. З 1973 горновий домен. цеху № 1 ком-ту “Криворіжсталь”. Передовик виробництва, ударник п'ятирічок, переможець змагань.

Целіщева Олена Валеріївна (14.6.1969, Дніпропетров. обл.). Художник. Зак. Укр. акад. мистецтв (1997). Графіка і скульптура малих форм. Узагальнені образи козаків, живої природи, міфологіч. персонажів. Уч. виставок з 1997. Творам властива декоративна вишуканість образів, динаміка. Серія “Метафізична графіка”. Автор статей про місцевих художників.

Целозія сріблясta (Celosia argenthea), рослина родини амарантових. Батьківщина - Індія. 1-річна світлолюбна рослина, з прямостоячими стеблами, вис. 20-60 см. Листки прості, яйцеподібні. Квітки дрібні, з жовтими, оранжевими, рожевими або пурпурово-червоними листочками оцвітини, зібрані в суцвіття волоть. Цвіте VII-IX. Розмножується насінням. У квітникарстві Кр. Рогу поширені 2 садові форми: **Ц. гребінчаста** (півнячий гребінь) і **Ц. периста**. Використовують на зріз та в сухих зимових букетах.

Цельман Фрідріх Мартинович (1886 – 13.9.1941, Кр. Ріг). Новатор виробництва. Освіта середня. З початку XX ст. працював на Інгулецьк. рудниках. Уч. рев. подій 1917. Актив. учасник відбудови шахт Кривбасу. Стахановець 30-х. Розстрілян. гітлерівцями за відмову співробітничати по відбудові шахт.

Цементна, вулиця житломасиву Чорногорка Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 30-х. Розвитку набула в 50-60-х. До 1975 мав назву провулок 2-й Тельмана. Довж. 160 м, ширина 3,1 м. Пл. 496 кв. м. Тверде покриття з 1970. Має 7 приват. будинків. Обслуговує 98 в/з.

Цементно-гірничий комбінат, відкрит. у лют. 1952 як цем. завод Міністерства промбуд. матеріалів з проект. потужністю 100 тис. т шлакпортландцементу. Проект у 1949 підготував ін-т “Південдіпроцемент”. Помол здійснювався на криворізьк. клінкері. Проект спроектован. для потужності 480 тис. т з будівництва 2-х технологіч. ліній з печами 3,2 х 32 м, які одержані з Німеччини по репарації. Вперше у вітчизнян. цем. промисловості були застосовані обертові печі з конвеєрними кальцинаторами типу “Леполь”. У січ. 1956 введен. комплекс з 2-ма печами “Леполь”, 4-ма сировинними і 2-ма цемент. млинами. Спочатку використовувалися кримські вапняки і шлаки металургіч. з-ду, кокс. і домен.

гази. У 1960 потужність з-ду доведена до 1270 тис. т. У 1975 випуск цементу скл. 1818 тис. т. В основному марок ЦСР, М-200, М-300. У груд. 1982 вперше в СРСР став до ладу високопродуктивний пічний агрегат з обпалення клінкеру потужністю 3 тис. клінкеру на добу. У груд. 1983 перейменован. на цементно-гірнич. ком-т, що скл. з 20 структурних підрозділів. Працює 1800 чол. Має турбазу, гуртожиток, магазини.

Цементно-гірничого комбінату музей, відкрит. у червні 1988 за ініціативою ветеранів підприємства. Експозиція розповідає про історію створення ком-ту, передовиків виробництва. Подані фото учасників ВВВ, орденоносців ін. Має близько 200 експонатів.

“Центр”, дискоклуб, центр дозвілля молоді створен. у квіт. 1999 у приміщенні кінотеатру ім. Леніна в Ц.-Міськ. р-ні. Діють більярдна, зал ігрових автоматів, перший у Кр. Розі роликовий клуб для підлітків, дискотека, нічний клуб для дорослих, студія брейк-данцу. Місце відпочинку молоді і дорослих. Має сучас. радіо-відео апаратуру. Має сайт в Інтернеті.

“Центр”, дитячо-юнацький клуб тенісу створен. у серп. 1996. Проводить змагання. Голова В. В. Васянович.

“Центр здоров'я”, бере початок з 1976 від пункту саносвіти, який створен. за ініціативою фельдшера П. В. Северенчука. У 1950 перейменован. у Будинок саносвіти. Працювало 3 чол. У 1989 реорганізован. у “Центр здоров'я”. Працює 16 чол. Займається пропагандою здорового способу життя. З 1993 проводяться консультації фахівців.

Центр милосердя та реабілітації хворих дітей та інвалідів, створен. у лист. 1994 на території Дзерж. р-ну за ініціативою лікаря Є. Д. Щербакова. Оснащен. сучас. технікою, прийом ведуть висококлас. лікарі.

Центр міський соціальних служб для молоді, створен. у 1997 за сприянням комітету в справах молоді міськвиконкому. Знаходиться у Сакс. р-ні на вул. Бикова. Молода людина може отримати відповідь, пораду в життєвих ситуаціях. Працюють клуби “Сім'я”, “Берегиня”, “Родинний дім”, “Вечірня жіноча гімназія”, “Школа козацького духу”.

Центр освіти дорослих і підлітків, відкрит. у квіт. 1994. Пл. 1,8 тис. кв. м. Має 23 класи, навчається 488 чол., працює 38 викладачів. Скл. з 2 класів поглиблен. вивчення укр. мови, 3 класів – основ економіки, 2 класів – предметів мистецької спрямованості. Пед. колектив визначає пріоритетними напрямками: гуманізація освіти з урахуванням індивід. особливостей. Діє ансамбль танцю “Фантазія”, 2 естетич. гуртки. Директор Т. О. Скиба. Розташована на вул. Постишева у Дзерж. р-ні.

Центр-профілакторій для гостропотребуючих, малозабезпечених ветеранів, відкрит. у трав. 2000. Призначен. для підтримки літніх людей, їх лікування, організації дозвілля. Розташован. на вул. Димитрова у Дзерж. р-ні.

Центр і районні бюро з працевлаштування, діяли з 1970. Надавали послуги населенню у пошуках роботи, здійснювали оргнабори та переселення робочих кадрів в іншу місцевість. Працювало 60 чол. Ліквідовані у 1991, на їх базі створен. міський центр зайнятості.

Центр сприяння підприємництва, створен. у квіт. 1999. Голова А. І. Катанелець.

Центр трудової реабілітації інвалідів (СПТУ № 8), бере початок від школи ФЗН № 28, створеної на базі з-ду “Комуніст” у 1944. За 1944 – 1952 підготував 1,2 тис. спеціалістів. У 1952 перейменован. у РУ № 20, яке підготувало 250 робітників для з-ду. У 1960 утворене ПТУ № 8, яке у 1974 дістало назву СПТУ № 8. У 1993 утворен. центр – ПТУ № 8. За роки існування підготовлено 9 тис. спеціалістів машинобуд. галузі. Серед випускників передовик праці В. І. Гандрабура, нач. обл. управління профтехосвіти А. Н. Дережний, голова Держкомітету профтехосвіти України П. К. Ковальчук, лауреат Ленінськ. прем. А.К. Сидоренко ін.

Центральна бібліотечна система для дорослих, бере початок з 1934, коли була відкрита перша у Кр. Розі публіч. бібліотека для робітників. Розташовувалася у старому будинку по пр. К. Маркса, знесеному в 1954. Під час ВВВ книжний фонд знищен. Відновлення почалося з квіт. 1944. ЦБС створена у 1979, об'єднала 26 бібліотек. Скл. із фондів єдиного

використання, обробки літератури, обслуговування юнацтва, мистецтва, патентного. Книж. фонд скл. 2,6 млн. екз. Щорічно обслуговує 75 тис. чол., видається 2 млн. книг. Працює 115 бібліотекарів. Створені бібліотеч. пункти, бригадні абоненти, колективі читальні зали. Організоване обслуговування вдома, тематич. виставки, диспути, зустрічі з літераторами, знатними людьми.

Центральна, вулиця розташована у Терн. р-ну. Закладена в кінці 40-х. Розвитку набула в 50-60-х. Довж. 840 м, ширина 8 м. Має 28 приват. будинків, проживає 100 чол. Вкрита асфальтом. Обслуговує 91 в/з.

Центральна геологорозвідувальна партія, утворена у квіт. 1939 у скл. тр-ту "Рудрозвідка". У 1941 – 1944 геологи працювали у Захід. Сибіру. З 1944 вела розвідку руд. полів РУ ім. Дзержинського, РУ ім. Ілліча, заліз. кварцитів Валявкінськ., Новокриворізьк., Скелеватськ. родовищ. Розташовувалася у Ц.-Міськ. р-ні. Ліквідована у 1980. Керували І. С. Філатов, А. О. Пітаде, М. Ф. Подкопаєв, Л. Н. Устименко, О. П. Гевеля, І. М. Устенко.

Центральна долина р. Саксагань, тягнеться від витоку річки до її впадіння у р. Інгулець. Довж. більше 400 км. У межах Кр. Рогу багата на поклади залізних руд, являє зелені оазиси.

Центральна електротехнічна лабораторія ком-ту "Криворіжсталь", бере початок з трав. 1934. Сучас. назву має з 1984. До скл. входять лабораторія релейного захисту і системної автоматики, яка здійснює планові перевірки засобів релейного захисту; лабораторія високовольтних випробувань та вимірювань, яка здійснює випробування електрообладнання; лабораторія автоматизованого електроприводу, яка здійснює захист електропроводів; лабораторія пусконалагоджувальних робіт, яка проводить налагодження електрообладнання; лабораторія режимів електрообладнання, яка здійснює релейний захист; лабораторія надійності електрообладнання, яка здійснює контроль за техстаном електрообладнання. Начальники П. Д. Песін, П. О. Москва, А. К. Євдокимов, І. Г. Вітковський, С. Г. Картаненков, Д. О. Жир, В. М. Назаренко, В. Л. Федоренко, І. П. Шенець, В. П. Осадчий, Ю. Ю. Прядко, В. П. Анненков.

Центральна об'єднана лабораторія автоматизації і механізації ком-ту "Криворіжсталь" створена у лют. 1960 як дільниця автоматизації і механізації. У 1962 реорганізована у центральну лабораторію у скл. лабораторій механізації, автоматизації, експериментально-дослідної та експериментально-налагоджувальної. У 1966 реорганізується у лабораторії обчислювальної техніки, у 1970 – центр. лабораторію. Сучас. назву має з лют. 1996. Займається розробкою та впровадженням засобів механізації і систем автоматизації. Начальники В. В. Газін, М. М. Гастропович, П. Т. Штефан, М. М. Діденко, Ю. В. Трегубов, Б. Г. Гарбуз, А. К. Хіноцький.

Центральна районна лікарня, надає медичну допомогу жителям сільськ. Криворіжжя, діє з 1965. Має 505 ліжок, поліклініку на 1,5 тис. відвідувань. Діють дільничні лікарні у селах Валове, Веселе, Красіно, Лозуватка, 2 амбулаторії, 40 медпунктів.

"Центральна", шахта закладена у 1932 у скл. ШУ ім. Чубаря. Стала до ладу у груд. 1936. Геологи визначили 5 рудних тіл, що входили у межі Лихманівськ. синкліналі Інгулецьк. руд. родовища. Потужність 1,2 млн. т руди. У 30-х народилося багато труд. ініціатив. Річний план 1941 виконано у лип. У серп. 1941 підірвана і затоплена. Відбудова почалася у квіт. 1944. Перші т руди видані у жовт. Удостоєна Прапора Держкомітету оборони (1944). Проведено випробування системи блокового обрушення. Став популярним "Інгулецький вруб". У 1952 впроваджене металеве кріплення, введені вагонетки на 10 т. Після реконструкції у 1957 потужність зросла до 2,1 млн. т. У 1969 вперше започаткована технологія повторної розробки руд. У січ. 1979 увійшла до скл. ІнГЗК. У 1996 зупинена, таким чином припинен. підземний видобуток руди на півд. Кривбасу. У квіт. 2000 затоплена, у квіт. 2001 демонтоване обладнання у зв'язку з розширенням кар'єру ІнГЗК.

"Центральна", шахта ШУ ім. Кагановича закладена у 1934 в результаті реконструкції рудника. Введена у червні 1941. Проект. потужність 2,2 млн. т руди. Вперше в Кривбасі

впроваджен. скіповий підйомник. У серп. 1941 підірвана і затоплена. Відкачка води і очищення виробок почалися у 1945 і протягом 1946 – 1948 повністю відновлена. У 1951 – 1955 підготовлен. горизонт 270 м, у 1956 – 1958 – 340 м, у 1959 – 1965 – 410 м, у 1966 – 1970 – 555 м. У 1959 споруджена подрібнювальна установка, у 1971 – 1973 проведена реконструкція копра. У 1979 у зв'язку із введенням ш. "Ювілейна" втратила значення видобувної і з тих часів має допоміжне значення. Використовується для розкриття і підготовки нижчележачих горизонтів.

"Центральна", шахта ШУ/РУ ім. Дзержинського стала до ладу в 1929. Відпрацювала 2-й Сакс. руд. пласт. Мала дерев'яний копер, надшахтні споруди. Потужність до 200-250 тис. т руди. У серп. 1941 ліквідована і затоплена. Відновила діяльність у 1957 для виконання операцій у полях шахт "Перемога", "Гігант".

"Центральна", шахта ШУ/РУ ім. Фрунзе. Закладена в 1926 на схід. смузі 1-го і 2-го Сакс. руд. пласту. Мала металевий копер на 38 м, 2 кліті, комплекс надшахтних споруд. Потужність 1 млн. т руди. Видобуток вівся на глибині 186 м. У 1939 – 1940 проведена реконструкція. У серп. 1941 підірвана і затоплена. Відбудова почалася у 1945. На 1950 досягла довоєн. рівня видобутку. Працювало до 400 чол. У середині 60-х втратила практичне значення і виконувала допоміжні функції.

"Центральна", шахта ШУ ім. Артема стала до ладу у трав. 1933. Одна з кращих у Кривбасі. Мала повний цикл механізації. Потужність 1,5 млн. т руди на рік. Пуск затримувався через зриви у постачанні обладнання. Будову відвідали 163 комісії. У 1934 здобула перехідний Червоний Прапор басейну. 2.12.1934 присвоєне ім'я С. М. Кірова. Щоденний видобуток доведен. до 2,7 тис. т сировини, що стало рекордом рудника. Серед кращих гірників бригади Колісника, Стрибайла, Смирнова, Щетиніна, Береславця. Розташована у центрі 2-го Сакс. пласту. Ствол до 175 м, обладнана 2 скіпами. Мала комплекс надшахт. споруд з дробильно-сортувальною фаб-кою.

"Центральна", шахти ШУ ім. К. Лібкнехта мітинг трудящих відбувся навесні 1929. Учасники вітали перехід підземного Кривбасу на 7-годинний робочий день і закликали видати у 1929 –1930 мінімум 7 млн. т руди.

"Центральна", шахта ШУ ім. Р. Люксембург введена у січ. 1939. Потужність 2,7 млн. т. Розробляла півн. крило родовища рудника. Мала повний комплекс надшахтних споруд. У серп. 1941 зруйнована і затоплена.

"Центральна", шахта Шмаківськ. рудника введена у 1912 в центр. частині 2-го Сакс. руд. пласту. Вважалася однією з крупних, мала високий ступінь механізації. Єдина, що мала скіповий підйомник. Виробіток вівся на глибині 57 м. Видача породи проводилася кінними барабанами. У 1914 глибина досягла 110 м. Вентиляції не було. Мала великий дерев'яний копер з підвішеними паровими насосами для водовідливу. Під час гром. війни затоплена. У 1928 перейменована на ш. "КІМ" ШУ ім. К. Лібкнехта.

"Центральна", шахта РУ ім. Ілліча діяла із середини 30-х до початку 50-х. Мала низьку потужність, працювало до 150 чол. Ліквідована через нерентабельність і укрупнення галузі.

Центральне кладовище, діяло у 1975 – 1993 на території Довг. р-ну. Пл. 64,8 га. 110 тис. поховань. Поховані Герої Рад. Союзу, Герої Соц. Праці, діячі науки. Сектори корейський і мусульманський.

Центральний гірничо-збагачувальний комбінат, став до ладу у берез. 1961 на базі Глеюватськ. родовища магнетит. заліз. роговиків. Один з найпотужніших гірничоруд. підприємств Європи з видобутку заліз. кварцитів відкритим способом, їх збагачення, виробництву концентратів, офлюсован. окатишів і буд. матеріалів. Проект у 1954 розробили ін-ти "Кривбаспроект", "Механобрчормет". У квіт. 1957 створена дирекція ЦГЗК, тоді ж затверджене проектне завдання. Розкривні роботи почалися у 1960 ген. підрядником тр-том "Криворіжпівнічрудбуд". 21.3.1961 ЦГЗК видав першу т концентрату. Введена перша черга дробильної фаб-ки, секції № 1-7 збагач. фаб-ки. Кар'єр № 1 мав потужність 272 млн. т кварцитів, з них 175 магнетитових і 97 окислених з річним

видобутком 18 млн. т сировини. У 1962 – 1963 стали до ладу дробильна та збагач. фаб-ки. Концентрат утримував 60-61 % заліза, а на 1969 – 66-66,5 %. З введенням випалювальної фаб-ки у 1962 вперше застосовано випальномагнітний спосіб збагачення окислених руд. Фаб-ка у 1970 досягла проект. потужності. У 1970 введен. кар'єр № 2 потужністю 5 млн. т окисл. руд при 36-38 % заліза. Проект. глибина 300 м. На 1979 потужність ЦГЗК складала 19 млн. т. На початку 70-х затверджен. план розвитку. Потужність кар'єру № 3 (1980) Петрівськ. родовища 9 млн. т. Розкриття проводилося авто-залізнич. трансп-ом. У 1982 в кар'єрі введен. дослідний комплекс циклічно-потокової технології у скл. екскаватора ЕКГ-20, дробильно-навантаж. агрегату ДПА-2000, відвалоутворювача ОШС-2000/60, конвейєрної лінії у 3,3 км. У 1985 на кар'єрі № 1 введен. підземний комплекс ЦПТ потужністю 16 млн. т, у 1988 – секція збагачення окислення руд на магнітні технології. У 1965 видобуток руди скл. 17,8 млн. т, у 1970 – 17,1, у 1980 – 18,1, у 1990 – 15,7. У 1965 працювала 8,3 тис. робітників, у 1970 – 9,9, у 1980 – 8,1, 1990 – 7,1. У 1989 на базі випалювальних печей утворена дослідно-експеримент. дільниця з виробництва сланцепориту потужністю 150 тис. куб. м. У 1961 – 1990 видобуто 216,8 млн. т концентрату, 127 млн. т окатишів, 553,4 млн. т руди, впроваджено 19,4 тис. рац. пропозицій, 207 винаходів з економіч. ефектом 227 млн. крб. ЦГЗК успішно вирішував проблеми комплексного використання природ. ресурсів. До скл. ЦГЗК входять 4 кар'єри, управління залізнич. транс-ту, 2 цехи технологіч. автотранс-ту, дробильно-збагач. комплекс, фаб-ка огрудкування, допоміж. цехи, ш. ім. Орджонікідзе. Пл. ЦГЗК 6,0 тис. га. Окатиші споживають ком-т "Криворіжсталь", металург. з-ди Донецька, Маріуполя, Дніпропетровська, Дніпродзержинська, здійснюється експорт у Польщу, Словаччину, Румунію. У січ. 1997 ЦГЗК став акціонер. тов-вом. У 1998 видобуто 9,8 млн. т руди, 3,7 – концентрату, 2 – окатишів. Працювало 7,6 тис. чол. Більше 250 нагородж. труд. орденами, 2 – Герої Соц. Праці. Налагоджено випуск 82 видів товарів народ. споживання. На балансі база відпочинку, пансіонат у Криму на 288 місць, профілакторій на 100 місць, клуб “Олімп”, ПК на 800 місць, Палац спорту з басейном, 2 поліклініки, 9 їдалень, теплиці 3 тис. куб. м.

“Центральний”, готель відкрит. у червні 1961. Має 4 поверхи, 53 номери, кафе. Розташован. на вул. Мусоргського Жовт. р-ну.

Центральний комітет профспілок залізорудної промисловості Півдня СРСР, утворен. у Кр. Розі в серп. 1933 на базі Всеукр. комітету гірничоруд. промисловості. Об'єднував профспілкові організації Кривбасу, Нікополя, Керчі, Мценська, Тули, Чіатури. Ліквідован. у 1948 шляхом реорганізації міських ком-тів профспілок працівників металург. промисловості.

Центральний парк культури і відпочинку ім. газ. “Правда” пам'ятник садово-паркового мистецтва (1972), розташован на злитті р. Інгулець і р. Саксагань у Ц.-Міськ. р-ні. Загальна пл. 36 га. Один з перших парків на Дніпропетровщині, облаштован за часів рад. влади. До 1917 територія належала Ф. М. Мершавцеву. Закладка сучас. парку тривала з 1922 по 1927. Офіційне відкриття сталося 5.5.1932. 30 порід дерев, 12 видів чагарників, тополі, ясени, липи, каштани, акація, верби. Серед рідкісних – японська сафора, болотні дуби. Серед засновників парку І. М. Ткаченко, М. С. Шевченко, Г. Г. Овчаренко, Ф. Г. Кочерга, П. С. Кузін. За часів війни зазнав значних збитків. Відновлений молоддю. Місце масових гулянь городян. Має багато атракціонів, літній театр, естраду, фонтан, дитячі майданчики, прогулянкові мости, станцію човнів. У лип. 1961 об'єднаний з Комсомольським парком. У лип. 1995 створен. археологіч. музей під відкритим небом.

Центральний, провулок розташован. у Терн. р-ні. Закладен. в кінці 40-х. Довж. 260 м, ширина 7 м. Має 13 приват. будинків, проживає 46 чол. Вкритий асфальтом. Обслуговує 91 в/з.

Центральний промисловий район, сформувався на початок 60-х. До скл. входить Коломойцівськ. промвузол. Об'єднує підприємства машинобуд., переробної галузей.

Розвинута мережа шляхів, житлового сектора. На підприємствах р-ну працює більше 50 тис. чол.

Центральний речовий ринок, діє з 1992 на вул. Жовтневій у Ц.-Міськ. р-ні. Пл. 19,7 тис. кв. м. Має 4079 торг. місць, 36 міні-магазинів, 5 кафе, 5 камер зберігання. Спеціалізується на торгівлі промисловими товарами. Працює 150 чол.

Центральний ринок Дзержинського р-ну відкрит. у груд. 1966. Пл. 21 тис. кв. м. Щоденно обслуговує до 10 тис. покупців. Має більше 2 тис. робоч. місць. Основна територія крита. Функціонує ветлабораторія. Має прямі договори з рад-пами Криворіжжя. Представлена пром. група товарів.

Центральний ринок Ц.-Міськ. р-ну, діє з дореволюц. часів. З тих часів визнаний центр торгівлі у Кр. Розі. Загальна пл. 48 тис. кв. м. Має більше 1,4 тис. торг. місць, 400 прилавків і павільйонів.

Центральний рудоремонтний завод, закладен. у трав. 1958. Став до ладу у квіт. 1962. Виготовляв запасні частини та обладнання до агрегатів підземного видобутку руди, екскаваторів кар'єрів, аглофабрик, транспортних засобів, що використовуються у гірнич. промисловості Кривбасу. Одне з найпотужніших підприємств гірнич. галузі в Україні. У 1963 введені 2 механоскладальні, інструментальний, металоконструкцій цехи, у 1967 – ковальсько-пресовий, допоміжний цехи, центр. лабораторія. У 1981 завершилося будівництво сталеливарного, термообрубного, підготовки шихтових матеріалів цехи. До скл. входять 19 цехів, 23 служби, 3 об'єкти харчування. У ливарних цехах виплавляється 13 марок сталі. Першим в Україні засвоїв технологію кам'яного литва. До 200 чол. нагороджено орд. і медалями. Утримує оздоровчий табір, пансіонат, турбазу, підсобне господарство, дитсадки. Сучас. статус (ВАТ) має з серп. 1996. Працює 3925 чол. Директори В. І. Іванаєвський, С. В. Невструєв, Г. Д. Плешивенко, П. О. Чакін.

Центральний Саксаганський тип рудних полів, мав довж. у 30 км і являв собою основні ресурси промислових покладів. В зону виробок входили шахти кол. РУ ім. Леніна, Р. Люксембург, К, Лібкнехта, Кірова.

Центральний спортклуб, організован. у 1921 у будинку кол. казначейства. Мав невеликий спортзал, секції з гімнастики, важкої атлетики, футболу. Серед активістів клубу В. Горохов, Г. Маликов, Г. Петров ін. Існувало 2 футбол. команди. В саду Мершавцева обладнаний спортмайданчик з футбол. полем, гімнастич. містечком, легкоатлетич. манежем. Проводилися кроси по вул. міста, підняття ваги у театрі "Колізей".

"Центральні номери", приват. готель існував з початку XX ст. до початку 1918. Служив притулком для приїжджих представників середнього класу. У ході гром. війни пограбован. і ліквідован. Знаходився на території сучас. Ц.-Міськ. р-ну. Є припущення, що "Ц. н." розташовувалися у будинку Корнілова, який знаходився напроти Азовсько-Донськ. комерц. банку.

Центрально-Міська гімназія, відкрита у верес. 1993. Пл. 4,8 тис. кв. м. Має академіч. спрямування. Навчається 483 учня, працює 32 педагоги. Діють музейний куточок, хор, спортсекції, ліга гімназистів. Пед. колектив вивчає проблеми академіч. підготовки учнів до вступу до вищих навчальних закладів. Директор Є. В. Хабло. Розташована на вул. Першотравневій у Ц.-Міськ. р-ні.

Центрально-Міська громада церкви адвентистів сьомого дня, зареєстрована у лист. 1998. Об'єднує 30 чол. Богослужіння проводяться у БК "Райдуга". Пастор В.В.Фесун.

Центрально-Міська громада церкви християн віри євангельської, зареєстрована у 1994. Об'єднує 100 чол. Богослужіння проводяться у будинку на вул. Чкалова. Пресвітер Ф. Пафроцький.

Центрально-Міський молитовний будинок християн віри євангельської, зареєстрован. у 1946. Об'єднує 400 чол. Будинок перебуває у власності громади. Пресвітер Л.Абрамович.

Центрально-Міська організація ветеранів війни і праці, створена у 1987. Здійснює соціальний захист ветеранів, бере участь у пропаганді героїч. минулого, виховує юне

покоління у дусі патріотизму і любові до Вітчизни. Скл. з 1949 первинних організацій. Нараховує 29,3 тис. чол. Діють Будинок ветеранів, вокальна група "Ветеран", побутові комісії. Голови Ф. І. Полушко, З. С. Лиса, З. П. Айбабіна, Є. І. Работаєва

Центрально-Міська районна санепідстанція, створена у 1944. У 1949 об'єдналася з міськСЕС. У лип. 1952 одержала самостійний статус. У берез. 1992 одержала нове приміщення на вул. Сиволапа. Працює 89 спеціалістів. Голов. лікарі Р. Х. Ситнікова, В. Я. Акулін.

Центрально-Міське відділення Промінвестбанку, засноване у 1921 від Держбанку. Відіграв значну роль у відбудові економіки. Здійснював довгострокове кредитування, сприяв створенню елементів ринкових відносин. У лют. 1944 відновив діяльність, як Промбанк. У квіт. 1959 реорганізоване у відділення Будбанку. У жовт. 1987 утворене відділення Промбудбанку. У груд. 1990 отримано статус держ. комерційного Промбудбанку. З серп. 1992 має сучас. назву. Користується довірою і популярністю серед клієнтів. Здійснює майже всі банківські операції. Працює колектив висококласних спеціалістів. Керуючі з 1944 Сурських, В. П. Владимиров, К. А. Скворцов, А. А. Маркова, М. О. Ренкас, М. В. Божий, О. І. Лісовий, В. Г. Старикова, Д. М. Хомич, І. М. Тодосічук.

Центрально-Міський ліцей, відкрит. у лип. 1993. Бере початок від СШ № 25, відкритої у верес. 1936. Навчалося 370 учнів. Багато загинуло під час ВВВ. У верес. 1990 створена школа-ліцей № 25. Пл. 4,4 тис. кв. м. Навчається 430 учнів, працює 30 учителів. Навчання проводиться за обраним учнем профілем: фізико-математич., хіміко-біологіч., гуманітарний. Базовим є пед. ун-т. Діють спорт. секції, гуртки, агітбригада, вокал. група, театр. колектив, розмовний жанр. Серед випускників поет В. Алейников, шахіст М. Марчик. Педагог К. М. Коваленко нагородж. орд. Дружби народів. Директори ліцею К. М. Коваленко, П. А. Поручинський. Розташован на вул. Лермонтова у Ц.-Міськ. р-ні.

Центрально-Міський район, утворен. у трав. 1936. У 1936 – 1938 мав назву Єжовського. Проживало до 70 тис. чол. Культурно-історич. центр Кр. Рогу. Місце утворення Кр. Рогу. У 1936 – 1941 діяло 27 пром. підприємств, де працювало 4,6 тис. чол., 7 буд. організацій з 1,6 тис. чол., 11 артілей з 1,6 тис. чол., 18 торг. підприємств з 1,4 тис. чол., 2 ін-та з 1,7 тис. чол., 84 навчальних закладів, 15 мед. установ. У серп. 1941 більшість підприємств евакуйовані на схід. Відбудова тривала до початку 50-х. Пл. 6 тис. га. Проживає 103 тис. чол. Має 430 вулиць, провулків, площ, проспектів загальної довж. 304,2 км. Пл. зелених насаджень 76,5 га із 5 парків, 29 скверів. 12 комунальних служб обслуговує 320 км мереж водопостачання, 70,3 км теплопостачання, 304,3 км освітлення. Побудовано 469 держ. будинків (пл. 861 тис. кв. м), 390 відомчих будинків (пл. 231 тис. кв. м), 18588 приват. будинків. Діють 24 пром. підприємств, які випускають 180 видів продукції. Серед основних з-д гірнич машинобудування, ВАТ "Рудор", з-д стінових матеріалів, гранітний кар'єр, меблевий ком-т, пивз-д. Діють 4 АТП, 5 буд. організацій, 5 підприємств комун. господарства, 5 науково-дослід., проект. ін-тів. Населення обслуговують 24 заклади культури, серед них театр, музей. 16 релігійних громадськ., 10 партосередків, 37 громад. організацій. Голови райради і райвиконкому М. С. Коваленко, В. С. Козаков, Б. Г. Шангін, І. С. Мунтян, І. О. Тетерук, В. С. Вінников, Ю. А. Володченко, М. М. Булавін, В. М. Ремха, О. І. Сніжко, Ю. В. Черняєв.

Центрального ГЗК відвали, закладені на початку 60-х. До скл. входять до 20 дрібних відвалів загальної пл. 916,4 га. Запаси 269004 тис. куб. м.

Центрального ГЗК курган, розташован. на плато за 0,9 км на півн. захід від ком-ту і за 0,7 км на півд. захід від залізнич. переїзду ЦГЗК – ПівнГЗК. Має 2 насипи вис. 0,7 і 0,5 м. Оглянутий археологом О. О. Мельником у 1981.

Центрального ГЗК музей трудової слави, відкрит. у трав. 2000 на вул. Мусоргського. В експозиції зібрані документи і матеріали з історії підприємства. Серед ініціаторів створення Герой Соц. Праці П. Є. Гіль, який став першим директором.

Центрального ГЗК Палац культури, відкрит. у жовт. 1965 у спеціально побудован. споруді на вул. Мусоргського. У 1963 створен. народ. хор укр. пісні, у 1969 – дитяч. балет.

студія, у 1970 – театр. колектив, у 1971 – ансамбль “Сучасниці”, у 1973 – ансамбль “Гірник”, у 1974 – театр ляльок, у 1975 – студія “Пантоміма”, у 1981 – ансамбль естрад. танцю “Молодість”, У 1984 – ансамбль бандур. “Намистечко”, у 1985 – дитяч. хореограф. колектив “Радість”, літстудія “Гренада” ін. Є центром культури і відпочинку збагачувальників. Нагородж. дипломом Укрпрофради (1976), грамотою облпрофради (1985), дипломом ЦК профспілки робіт. металургіч. промисловості (1988). Активно пропагує народ. творчість, укр. пісню і танці.

Центрального інституту праці курси, діяли у 30-х у Кр. Розі. Готували мулярів, теслярів, штукатурів, бетонників для тр-ту “Криворізькбуд”, що споруджував металург. з-д. Щодня тривали 2 години теорії, 6 – практики. Діяли на Гданцівці. Підготували до 3 тис. будівельників з-ду “Криворіжсталь”.

Центрального рудоремзаводу стадіон, відкрит. у трав. 1968. Пл. 4 га. Має футбольне поле, спортивний, боротьби, важкої атлетики зали, стрілецький тир, теніс., баскетбол., волейбол. майданчики, трибуни у 14 рядів. Пропускна спроможність 200 чол. Проводяться змагання з футболу, легкої атлетики, греко-римської боротьби. Розташован на вул. Коротченка в Сакс. р-ні.

Центрик, циркуль для креслення у давнину на Криворіжжі.

Ценурози, вертячка, гельмінтоз копитних тварин та деяких гризунів, що викликається личинками (ценурами) стьожкових червів, які оселяються в головному або спинному мозку, м'язах. Уражені тварини роблять колові рухи, втрачають зір і в корчах гинуть.

Церат, суміш воску з жиром для змащування механізмів.

Цераціомікса чагарникова (Ceratioculosa fruticulosa (Mull.) Mac br.), гриб. Відноситься до слизовиків, Мухomycota, класу Протостелієвих. Широко розповсюдженні організми, але виявлені зовсім недавно, у середині XX ст. Поширені на відмерлій деревині, корі дерев, на грунті, на гниючих субстратах (гної, прілому листі, гілочках, плодах). Морфологічно примітивні організми, мікроскопічні за розмірами, вегетативне тіло амебоїди. З амеб (або частин плазмодію) утворюються плодові тіла – спорокарпи, безпосередньо на субстраті або на рожкоподібних виростах. Вони, у вигляді голівки, на тонкій порожнистій ніжці з однією, двома або більшою кількістю спор. Зрілі голівки продукують гастери, 8 одноядерних рухомих зооспор, які перетворюються в амебоїди і знову розпочинають новий цикл розвитку. Плазмодій і спороношення Ц.ч. зустрічається повсюди у вигляді прозорої склеровидної, майже білої або жовтуватої слизової маси, інколи з відтінками рожевого, абрикосового або зеленуватого кольору. Розвиток спороношень було наступним кроком пристосування до наземного життя.

Церетелі, вулиця селища Степове Інгулецьк. р-ну. Забудова почалася в 50-х. До груд. 1975 мала назву вулиця 2-а Українська. Довж. 200 м. Має 5 приват., 6 ЖКВ ІнГЗК будинків. Входить у санзону ІнГЗК. Названа на честь грузин. скульптора Церетелі Зураба Костянтиновича (4.1.1934, Грузія). Скульптури в Тбілісі, Москві. Ленінська премія (1976), Держ. премія (1970, 1982). Обслуговує 68 в/з.

Церква (грецьк. kyriake (oikia) – Господень дім), **1.** Специфічне для християнства поняття містичного тов-ва віруючих (“вірних”), в якому здійснюється єднання людини з богом через спільну участь в “таїнствах” (насамперед у євхаристії). Універсальний (“вселенський”, “кафолічний”, “соборний”) характер церкви як містичного “тіла Христова” та “повноти Святого Духа” робить неможливою її ототожнення ні з якою етничною, політичною і іншою спільнотою (племенем, нацією, державою). **2.** Християнський храм на Криворіжжі. **3.** В розширеному слововживанні – організація послідовників тої або іншої релігії на основі спільноти віровчення і культу.

Церкви адвентистів сьомого дня релігійна громада, зареєстрована у лист. 1998 у Жовт. р-ні. До 60 віруючих. Богослужіння відбуваються у п'ятницю, суботу. Приміщення орендується. Просвітер С. Панін.

Церковна площа у кінці XIX – початку XX ст. місце збирання городян. У центрі стояла Миколаївська церква. Сучас. територія пл. ім. Леніна в Ц.-Міськ. р-ні.

Церковно-приходська школа початку XX ст., знаходилась на вул. Іорданській (сучас. Першотравнева) у будинку священика Миколаївської церкви отця Автонома Лебедя (Лебедєва). Відвідували діти робітників, вивчали рос., церковнослов'янську мови та арифметику.

Церковнослов'янська мова, виникла від давньослов'янської мови. Зберігалася як культова у православній церкві Криворіжжя.

Церковнослужитель, нижчий чин православної церкви, який не має духовного сану. Допомагає священику у проведенні служби, обрядів. Серед них – псаломщик, паламар, причетник, читець, регент, півчий ін.

Церцис канадський (Cercis canadensis), рослина родини цезальпіпієвих. Батьківщина – Півн. Америка. Листопадне дерево до 18 м заввишки з темно-сірою корою. Листки широкояйцеподібні, 8-16 см завдовжки з серцевидною основою. Квітки рожеві по 4-8 у пучках. Плід – біб до 6-8 см завдовжки. Насіння овальне, темно-коричневе. Цвіте IV-V. Розмножується насінням. Декоративний, особливо під час рясного цвітіння. Зустрічається в озелененні Кр. Рогу. Рекомендується в солітерних і групових посадках парків і скверів.

Церуссит (від грецьк. – свинцеві тіла), мінерал класу карбонатів. Колір білий, безбарвний, сірий, бурий. Блиск жирний. У Кривбасі виявив М. Г. Дядченко в 1958 у четвертних відкладеннях р. Жовта.

Цестоподібні (Castodaria), клас плоских червів. За типом організації схожі на стьожкових червів, через що багато зоологів розглядають Ц. як підклас цього класу. Відомо 8 видів (1 ряд). Дорослі Ц. паразитують у порожнині тіла ганоїдних та деяких костистих риб. В Україні зустрічаються представники одного роду Amphilina – паразити осетрових риб.

Цетлін Володимир Львович (28.11.1899, Одеса – 1971, Москва). Ген.–майор (1943). Зак. Військ. акад. ім. Фрунзе. У 1917-1918 працював на шкір. з-ді в Одесі. З 1918 у скл. загону Червоної гвардії. Уч. гром. війни з червня 1919 у скл. 2 бригади 45 СД. У січ. 1920 брав участь у формуванні кав. бригади Г.І.Котовського у с. Лозуватка. У 1940-1943 радник у Монголії. Уч. ВВВ з лип. 1943 у посаді ком-ра 94 гв. СД, заст. ком-ра 7, 26 гв. СК. В арм. до 1952. Нагороджений орд. Леніна, Червоного Прапора (3), Кутузова 2 ст. Вітчизняної війни 1 ст., Червоної Зірки.

Цех (від нім.), у промисловості основний виробнич. підрозділ, який виготовляє, робить заготовки певного зразка, спрямування. Об'єднується у комбінати, заводи, фаб-ки.

Цех запчастин з-ду "Криворіжсталь", діяв у 1930 – 1941 на базі з-ду "Пневматик". Готував запчастини для металург. агрегатів та транспорт. механізмів. Працювало 138 чол. Серед директорів І. К. Расторгуєв.

Цех запчастин з-ду гірнич. машинобудування "Комуніст", діяв у берез. 1944 – жовт. 1945. Працювало 39 чол. Став базою для створення авторем. з-ду тр-ту "Кривбасруда".

Цех підготовки виробництва ком-ту "Криворіжсталь", утворен. у 1953 як база з-ду. У 1965 – 1998 мав сучас. назву. У 1998 – 1999 діяло управління підготовки виробництва. з 1999 має сучас. назву. Серед обладнання 7 козлових, 15 мостових кранів, 3 дробарки. Здійснює дроблення феросплавів, сушіння сипучих матеріалів. Начальники М. П. Литвиненко, І. П. Сулима, В. П. Якимцов, С. Г. Салін, М. К. Демков.

Цех підготовки виливниць, введен. у дію у червні 1954 у скл. ком-ту "Криворіжсталь". Створен. за проектами Дніпропетров. і Свердлов. філій Діпромезу СРСР. Проводить підготовку змінного обладнання для цеху підготовки составів. Проект. потужність 100 тис. т на рік. Оснащен. електромостовими кранами, транспортерами, подавачами, змішувальними бігунами, виливницями МКС, МС, КС-8П, С-9. У 1994 проведена модернізація. 100 разів перемагав у змаганнях. Начальники А. Я. Гембера, М. Немикін, В. Нікітенко, М. Чернушевич, А. Захарченко, І. Ісько, А. Гірик, М. Спичка, В. Кизим, В. Мовчан, С. Каплун.

Цех підготовки составів, введен. у дію у жовт. 1967 на базі дільниць сталеплавильних цехів у скл. ком-ту "Криворіжсталь". Мають електромостові крани до 30 т, виливниці, піддони, центрові, прибуткові надставки. Начальники Г. О. Макаров, А. Т. Китаєв, О. А.

Бушинський, Т. А. Мальченко, Л. М. Ситнов, Ю. В. Селезньов, В. П. Малюга, Г. В. Козенко, А. С. Куленко.

Цех по ремонту енергетичного обладнання, введен. у дію у жовт. 1986 в скл. ком-ту "Криворіжсталь". Проводить ремонт, монтаж, виготовлення і реконструкцію об'єктів котлонагляду і спеціалізується на ремонті енергетич. обладнання. Оснащен. паровими котлами, газоочистками. Начальник В. В. Дрьомін.

Цех ремонту металургійних печей, створен. у груд. 1960 у скл. ком-ту "Криворіжсталь". Займається ремонтом металургіч. обладнання. У 1982 удостоєн. Почес. грамоти Мінчормету України. Начальники Е. Шаповалов, М. Михайлов, Г. Савенков, Ю. Сазонов, М. Нікітін, В. Гвоздієвський, О. Щекін.

Цех сортового скла, введен. у дію у груд. 1973 у вигляді дільниці у скл. шлакопереробного цеху ком-ту "Криворіжсталь". Сучас. назву має з лип. 1977. Виготовляє посуд із скла для масового користування 180 найменувань. До скл. входять 2 скловарні, 2 обпалювальні печі, 55 верстатів нанесення алмазних граней, 2 машини полірування, сушильний барабан ін. Продукція виставлялася на виставках у Лондоні (1994), Гамбурзі, Кр. Розі (1995). Володар міжнарод. сертифіката якості. Начальники В. Ю. Цуран, І. А. Мороз, Т. А. Бабенко.

Цех товарів народного споживання ком-ту "Криворіжсталь", створен. в лют. 1967 як цех товарів широкого вжитку. Виготовлялася продукція з відходів прокатного виробництва, серед них колодязні ланцюги, вішалки для одягу. З лют. 1980 має сучас. назву. Начальники Г. В. Гавриленко, А. І. Монастирський, Д. П. Мацько, В. М. Манжосов, М. Г. Євтушенко.

Цехком, скорочена назва цехового профспілкового комітету.

Цехова, вулиця житломасиву Чорногорка Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 20-х. Попередня назва провулок 1-й Широківський. Довж. 753 м, ширина 3,1 м. Пл. 2,4 тис. кв. м. Тверде покриття з 1970. Має 48 приват. будинків. Обслуговує 98 в/з.

Цехової поліклініки сквер, закладен. на початку 60-х у Терн. р-ні. Пл. 0,8 га. Обладнан. клумбами, пішохідними доріжками, місцями для відпочинку. Багатий на зелені насадження.

Цешковський Ігор Олександрович (1916, Петроград). Засл. будівельник України. Зак. Харків. електротехніч. ін-т (1941). Уч. ВВВ. У 1946 на посаді виконроба Харків. з-ду "Теплоавтомат". Монтував систему контрольно-вимірювальних приладів на КРЕС ім. Ілліча. З 1961 працював нач. СУ № 436 тр-ту Мінмонтажспецбуду України.

Цибань Олексій Миколайович (25.3.1955, Харків. обл.). Транспорт. керівник. Зак. Харків. автошлях. ін-т (1977). З 1977 майстер транспорт. цеху з-ду "Криворіжсталь". З 1979 на керівній комсомол. роботі. Секретар комітетів ЛКСМУ управління голов. механіка КМЗ, інструктор, зав. відділом, 2-й, 1-й секретар міськкому ЛКСМУ (1979 – 1986). У 1986 – 1990 виконроб, нач. відділу тр-ту "Криворіжбудмеханізація". У 1986 – 1987 уч. ліквідації аварії на ЧАЕС. З 1991 зав. відділом тран-ту і зв'язку міськвиконкому, з 1993 працює в апараті міськвиконкому.

Цибенко Олег Антонович (15.6.1947, Черкаська обл.). Транспорт. керівник. Зак. Київ. автотех. ін-т (1977). У 1967 – 1986 електрик, водій, нач. колони, голов. інж. АТП-30431. У 1986 організував та очолив АТП-14170. Брав участь у реструктуризації транспорт. системи у Кр. Розі. Веде громадську діяльність.

Цибик, давня міра чаю. Коливалася від 40 до 80 фунтів. Так інколи звали ящик або місце, де чай зберігали. Назва побутувала на Криворіжжі.

Цибуля (Allium), рід багаторічних трав'янистих рослин родини цибулевих. Суцвіття зонтикоподібне, до цвітіння обгорнуте покривалом, яке потім розвивається на 2-3 листочки, іноді в суцвітті, крім квіток, є ще дрібненькі цибулинки. Оцвітина віночкоподібна, з 6 листочків, вільних або зрослих при основі. На Криворіжжі з 10 дикорослих видів найбільш поширені 3. **Ц. Пачоського** має пучкувате розложисте суцвіття. Оцвітина жовтувата, з домішкою рожево-лілового забарвлення. У **Ц. жовтіючої**

та **круглоголової** суцвіття кулясте. Оцвітина першого виду забарвлена у блискучий жовтий колір, другого – у пурпуровий. Усі види досить часто трапляються на степових схилах балок. 2 останніх види, а також **Ц. крапчаста**, нерівна, подільська охороняються у межах Дніпропетров. обл. **Ц. лінійна**, єдине місце зростання якої в регіоні – заказник "Сланцеві скелі" – занесена до Червоної книги України. Високодекоративні види **Ц. велетенська, голуба, каратавська** та ін. використовуються у Криворізьк. ботсаду. **Ц. городня** та **Ц. посівна** відома під назвою часнику, - цінні лікарські рослини з широким спектром фармакологічних властивостей.

Цибульки рудник, заснован. у 1896 Рахманово-Криворізьк. тов-вом на землях цього поміщика. Поклади руди носили його ім'я. Побудован. торг. будинком "Емерік і К°", який продав рудник вказан. тов-ву за 1250 тис. крб. Кар'єр закладен. у 1900 з проект. потужністю 2,5 млн. пудів руди з утриманням 63-67 % заліза. Обладнан. паровим підйомником у 35 к. с. Зруйнован. за часів гром. війни.

Цибульний день, 17 вересня, з цього дня на Криворіжжі копають цибулю.

Цибульников Василь Іванович (20.3.1925, Новосибірська обл.). Пром. керівник. Зак. Томськ. політех. ін-т (1950). Уч. ВВВ. У 1950 – 1952 нач. цеху Миколаїв. цем. з-ду Львів. обл. У 1952 – 1954 голов. енергетик Щуровськ. цем. з-ду Моск. обл. У 1954 – 1955 голов. енергетик цем. з-ду "Гігант" в м. Воскресенськ. У 1955 – 1965 директор Криворізьк. цем. з-ду. Виїхав до Москви. Нагородж. орд. Вітчизняної війни 1 ст., Червоної Зірки (2).

Цивинської О. С. земельні володіння, розташовувалися на території сучас. мкрн. Веселі Терни з початку 80-х XIX ст. Мали 832 дес. Господар значився підполковником рос. армії. Обробляли наймити. Існувала економія. Вирощувалися зернові.

Циганенка С. Т., Козакова Г. Г., Малолєтка Б. Г. на честь меморіальна плита, встановлена на їх могилі на Бажанівськ. кладовищі в кінці 50-х.

Циганенко Валентин Григорович (15.6.1957, Кіровоград. обл. – 9.1.1990, Кр. Ріг). Правоохоронець. Зак. Дніпропетров. спец. школу міліції (1989). Колишній прикордонник. Уч. війни в Афганістані. З трав. 1983 міліціонер, ком-р відділення патрульно-пост. служби, дільничний. Загинув при виконанні службового обов'язку. Ім'я на стелі в УВС. Похован у с. Кіровка Кіровоград. обл. Нагородж. орд. "За особисту мужність".

Циганенко Сергій Трохимович (1919, Кр. Ріг – 18.1.1944, там же). Керівник підпілля. Зак. Військ. уч-ще (1940). Працював на шахті, плавав на Чорному морі. Уч. ВВВ з лип. 1941. Потрапив в оточення. Дістався Кр. Рогу. Восени 1941 створив підпільну групу у скл. до 30 чол. Мала 5 радіоприймачів, розповсюджувала листівки, рятувала городян від угону до Німеччини. Патріоти підірвали шахту № 5, яку фашисти готували до пуску. Організовував диверсії, сам брав у них участь. Підтримував зв'язок з партизанами Чорного лісу. Готував збройне повстання. У груд. заарештован. гестапо і після жорстоких катувань розстрілян.

Цигани (самоназвання рома, чіпсіс, гітанос, бохеміенс, хайденс, боша та ін.; келдерарі, ловарі, серві), народ загальною чисельністю 2,62 млн. чол. Основні країни населення: Угорщина – 400 тис. чол., Словаччина – 300 тис. чол., Румунія – 260 тис. чол., Болгарія – 220 тис. чол., Російська Федерація – 153 тис. чол., Чехія – 120 тис. чол., Югославія – 120 тис. чол., Іспанія – 90 тис. чол., Іран – 90 тис. чол., Португалія – 80 тис. чол., Німеччина – 80 тис. чол., Туреччина – 80 тис. чол., Франція – 80 тис. чол., Італія – 50 тис. чол., Канада – 50 тис. чол., Україна – 48 тис. чол., Великобританія – 45 тис. чол., Хорватія – 40 тис. чол., США – 38 тис. чол., Словенія – 30 тис. чол., Афганістан – 30 тис. чол., Албанія – 30 тис. чол., Польща – 20 тис. чол., Узбекистан – 16 тис. чол., Молдавія – 11 тис. чол. Мова циганська. Релігійна належність віруючих – виконують обряди тих народів, серед яких мешкають, часто міняють віросповідання, дотримуються при цьому і традиційних вірувань. У більшості – християни різних толків. Декілька тисяч циган мешкає на території Криворіжжя.

Циганков Василь Євдокимович (29.4.1920, Курська обл. – 16.6.1990, Кр. Ріг). Герой Рад. Союзу (22.7.1944). Зак. Ярослав. військ. уч-ще (1947). Працював у кол-пі, на з-ді у Моск.

обл. В арм. з 1940. Уч. ВВВ з червня 1941. Відзначився у скл. 71 гв. СД у бою 24.6.1944 на Захід. Двіні. Захопив плацдарм у с. Мамойка Вітебськ. обл. і утримав. Привів цінного "язика". З 1960 майор у запасі. Очолював ДТСААФ ЦГЗК, Жовт. районну організацію ветеранів. Ім'я на стелі Героїв. Нагородж. орд. Леніна, Вітчизняної війни 1 ст., Червоної Зірки, Слави 3 ст.

Циганкова В. Є. меморіальна дошка, встановлена на будинку № 1 по вул. Кропивницького у 1992. Напис на металевій розетці свідчить, що у цьому будинку проживав Герой Рад. Союзу В. Є. Циганков.

Циганов Едуард Маркович (4.2.1936, Донецька обл.). Шахіст. Зак. Харків. політех. ін-т (1958). У 1958 – 1964 інж. ПівдГЗК. У 1964 – 1974 інж. тр-ту "Дніпроелектромонтаж". У 1974 – 1998 керівник бригади, зав. сектором ін-ту "Електроважхімпроект". Чемпіон Кр. Рогу з шахів (1968, 1972, 1975, 1978, 1982, 1993). Виховав багато шахістів. Чемпіон України з листування (1966 – 1968).

Цигарниця, портсигар у давнину на Криворіжжі.

Цигейка, хутрові вироби з цигейки, мериносової порід овець, пофарбовані у різні кольори. Використовувалися для пошиття шапок, жіночих пальт ін. Популярний одяг на Криворіжжі до початку 70-х.

Цигуль Геннадій Іванович (14.8.1936, Казахстан). Пром. керівник. Зак. Криворізьк. гірнич. тех-м (1964). З 1964 машиніст млинів, майстер, нач. дільниці, механік збагач. фаб-ки ПівдГЗК. Приймав актив. участь у реконструкції фаб-ки. Премія Ради Міністрів СРСР (1982).

Цидулка, давня назва листа або записки офіційного призначення у давні часи на Криворіжжі.

Цикади, справжні (співочі) цикади (Cicadidae), родина комах ряду рівнокрилих хоботних. Довж. тіла до 62 мм, розмах крил до 185 мм. Самці мають на нижній стороні тулуба складний звуковий апарат, за допомогою якого видають високі протяжні звуки, співають в жарку пору дня. Близько 1,0 тис. видів, поширені переважно в тропіках. В Україні – 6. Деякі види висмоктують соки з рослин, завдають шкоду с/госп. культурам.

Цикламен персидський (Cyclamen persicum), рослина родини 1-цвітних. Батьківщина – Півд. Європа. Садові форми та численні гібриди є провідною культурою оранжерейного підприємства. Багаторічна, трав'яниста з бульбоподібним кореневищем рослина. На верхній частині бульби розміщені численні, цільні, серцеподібні гладкі листки на довгому черешку, однотонні або з малюнком. Там же й яскраві одинокі квітки на довгих квітконіжках. Квітки правильні, з загнутими пелюстками, колір від білого, червоного до синього з фіолетовими плямами. Квітує в зимовий період. Декоративна цінність – оригінальна та різна форма квітки, багатство за кольором, малюнком на листку. Найпоширеніша культура на Криворіжжі.

Циклопи, циклопові (Cyclopidae), родина членистоногих тварин ряду веслоногих ракоподібних. Довж. тіла 0,3-5,5 мм. Близько 430 видів, в Україні – 80 видів. Ц. є їжею багатьох риб, а також проміжними хазяями червів (ришти, широкого стьожака тощо) – паразитів людини, ссавців, водоплавних птахів і риб.

Цикорій (Cschorium), рід трав'янистих рослин родини айстрових. На Криворіжжі поширений **Ц. дикий, петрові батоги** – багаторічна рослина, 30-100 см заввишки. Корінь потовщений, веретеноподібний. Стебло з розчепіреними прутовидними гілками. Нижні листки струговидно-ліровидні. Кошики часто скупчені по 2-3, квітки голубі. Цвіте VI-X. Звичайний вид на луках, по днищах балок, як бур'ян вздовж доріг, по засмічених місцях, на відвалах. Рослина лікарська. Відвар коріння вживають для покращення діяльності органів травлення, використовується при легких формах цукрового діабету. Підсмажений і розмолотий корінь Ц. використовують як замінник натуральної кави.

Цимбал Андрій Васильович (2.7.1899, Черкаська обл. – 19.2.1974, Кр. Ріг). Гірнич. керівник. Зак. Дніпропетров. гірнич. ін-т. На шахтах Кривбасу з 1925. Працював пом. голов. інж. ШУ ім. Кагановича. У 1941 – 1944 працював на Хамелівськ. руднику в

Оренбурзьк. обл. У 1944 – 1956 нач. дільниці, тех. керівник ш. “Північна”, нач. вентиляції шахт “Центральна”, ім. Шильмана РУ ім. Кагановича. Відомий на Криворіжжі гірник, стахановець 30-х. Двічі брав участь у відбудові Кривбасу. Нагороджж. орд. Леніна.

Цимбал Іван Степанович (4.7.1921, Кіровоград. обл.). Знатний будівельник. Освіта середня. Уч. ВВВ. З лют. 1947 по трав. 1984 бетонник тр-ту “Криворіжбуд”. Відзначився на будові ДП №4, 5, 8, 9. Уч. будівництва багатьох об'єктів з-ду “Криворіжсталь”. Нагородж. орд. Леніна, Вітчизняної війни 2 ст., Червоної Зірки.

Цимбохазма (Cymbochasma), рід трав'янистих рослин родини ранникових з єдиним видом – **Ц. дніпровською**. Сірувато-повстиста багаторічна рослина, 5-15 см заввишки. Листки лінійно-ланцетні, загострені, квітки нечисленні в пазухах нижніх листків. Віночок 25-30 мм завдовжки, жовтий, зовні білувато-пухнатий. Цвіте V. Відомо кілька місцезнаходжень у півд. частині Кривбасу (околиці с. Зелене, балка Кобильна та ін.). Росте по степових схилах, на відслоненнях вапняку. Дуже рідкісна реліктова рослина, занесена до Червоного списку та Червоної книги України.

Цина Петро Семенович (1891, Кр. Ріг – 2.6.1918, там же). Уч. рев. руху. Освіта н/середня Працював на Стародобровольськ. руднику. У квіт. 1917 формував загони Червоної гвардії. Уч. зброй. повстання у січ. 1918. Депутат міськ. ради. Залишений для підпільної боротьби з австро-нім. окупантами. Заарештован. і після тортур страчений. Пам'ятник на могилі. Ім'я носить вул. у Кр. Розі.

Циндра, іскра або малесенький розжарений шматочок металу, що відлітав від ковадла в кузні у давнину на Криворіжжі.

Циндричка, народне прізвисько дівчинки-підлітка у давні часи на Криворіжжі. Побутувало у селах сучас. Грузької сільради.

Цини, вулиця житломасиву Гданцівка Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 20-х. Розвитку набула в 50-60-х. Довж. 700 м, шир. 5,2 м. Названа на честь уч. рев. подій на Криворіжжі П. С. Ципи.

Циперус черговолистий (Cyperus alternifolius), рослина родини осокових. Батьківщина – о. Мадагаскар. Вічнозелена багаторічна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, округло-тригранне, закінчується оригінальною зонтикоподібною розеткою з вузьких, лінійних, гарновигнутих у низ листків, довж. до 25 см, шириною 0,5-1 см. Квітки білувато-зелені, численні, зібрані в суцвіття волоть і розміщенні в пазухах листків. Знаходячись на верхівці зонтикоподібної крони, квітки придають додаткову декоративність рослині. Цвіте протягом року. В культурі відомі різні садові форми. Ц. ч. цінна декоративно-листяна культура. Широко розповсюджена в промисловості як горшечна рослина. Використовується на Криворіжжі для внутрішнього озеленення.

Цирекідзе Гіурі Ванойович (4.11.1945, Грузія). Підприємець. Меценат. Зак. Ленінград. торг. ін-т (1975). У 1964 – 1970 прохідник вугільн. шахт в м. Ткібулі (Грузія). У 1975 – 1992 технолог, зав. відділом, директор ресторану, директор Дзерж. тр-ту громадськ. харчування. Засновник і директор ТОВ “Лад”. Брав участь у реформуванні торг. системи. Мав подяки і дипломи Мінторгу України. Організатор барів, місць для відпочинку. Підтримує діячів культури, пенсіонерів.

Цирк (від лат. circus, буквально – коло), **1.** Один з видів сценічного мистецтва. Включає акробатику, еквілібристику, жонглювання, дресирування, клоунаду, ілюзійне мистецтво ін. Мистецтво цирку відоме з давніх часів (виступи професійних артистів в Древньому Єгипті, Древній Греції, Древньому Римі, Візантії ін.). Циркові номери включались у виступи середньовікових мандрівних артистів (у Європі – гістріонів, жонглерів, шпільмагів, у Росії – скоморохів). У XVIII ст. широке розповсюдження отримав кінний цирк. Перші постійно діючі підприємства у Європі – “Школа верхової їзди” Ф. Астлея (Лондон, відкрита в 1772, у 1782 переобладнана в стаціонарний цирк), її паризький філіал (1782 – 1793), паризькі цирки Франконі, в тому числі “Олімпійський” (відкрит. у 1807). У Росії перший стаціонарний цирк відкритий у 1827 у Санкт-Петербурзі Ж. Турнієром. Найвідоміші цирки Г. Чінізеллі у Санкт-Петербурзі, А. Саламонського у Москві, братів

Нікітіних. Серед відомих рад. артистів цирку XX ст. клоуни Карандаш, О. К. Попов, Ю. В. Нікулін, дресирувальники Дурові, Філатові, І. Н. Бугримова і А. М. Буслаєв, ілюзіоністи Кіо, акробати і еквілібристи сестри Кох, Волжанські ін. **2.** Споруда з ареною (манежем) у Дзерж. р-ні Кр. Рогу, в якій проводяться циркові вистави.

Цирк міський, відкрит. у лип. 1970, з тих часів має стаціонарну споруду, яка властива подібним закладам культури і видовищ. За час існування поставлено більше 160 програм. У 1987 визнаний кращим колективом у всесоюзному об'єднанні "Союзцирк". На арені виступали ілюзіоністи Е. та І. Кіо, О. Сокол, дресирувальники Дурові, В. Тихонов, А. Вільданов, Г. Ібрагімов, клоун Карандаш, відомі співаки В. Висоцький, М. Магомаєв, Е. П'єха, В. Кікабідзе, В. Леонтьєв, В. Зінкевич, Л. Сенчина, Л. Доліна, М. Ростаргуєв, Я. Успенська, В. Міладзе актори Є. Леонов, Ю. Яковлев. За всю історію дано майже 7,5 тис. вистав. Створений єдиний в Україні цирковий колектив "Цирк на льоду" (1995), атракціон білі ведмеді на ковзанах "Північне сяйво". Загальна кількість місць 2,35 тис. Пл. забудови 4 га. Проект виконаний держ. ін-том "Гіпротеатр".

Циркалюк Віра Петрівна (1939, Чернігів. обл.). Новатор виробництва. Освіта середня. З 1958 працювала машиністом ШПУ № 2 тр-ту "Кривбасшахтопроходка". Ударник п'ятирічок, переможець змагань. Нагороджений орд. Трудової Слави 3 ст.

Циркон (від нім. – першоджерело), мінерал класу силікатів. Блиск алмазний. Колір оранжевий, жовтий, червоний. Зустрічається у кварцитах, сланцях дрібними зернами. Досліджувала геолог. Г. Г. Бура.

Цирнюк Андріян Петрович (трав. 1897, Чернігів. обл. - ?, Москва). Держ. керівник. Уч. рев. подій на Криворіжжі. Зак. Вищу юр. школу (1925). У 1911 – 1915 працював на руднику Колачевського. З жовт. 1915 служив на ЧФ. Вів рев. пропаганду серед моряків. Чл. Севастопольськ. флотського комітету. Перебував у скл. загону Червоної гвардії Мокроусова. У 1918 вів рев. роботу у Кр. Розі. Чл. Криворізьк. повіткому. Делегат III укр. з'їзду Рад (Харків, 1919). У 1920 – 1922 голова рев. трибуналу Харків. військ. округу, 2-ї Кін. Арм. У 1925 – 1929 економіст зовнішторгу. У 1929 – 1931 голова Тогрпредства в МНР. У 1931 – 1933 зав. відділом Торгпредства в Норвегії. Уч. ВВВ у скл. 257 СД. Працював нач. Главку Мін. промисловості будівництва СРСР, заст. директора Проект. ін-ту.

Цирульник Микола Логвинович (10.3.1929, Дніпропетров. обл.). Пром. керівник. Зак. Ератівськ. тех-м (1959). У 1947 – 1949 працював в кол-пі "Червоний партизан". У 1952 – 1955 працював в кол-пі ім. Б. Хмельницького. У 1959 – 1962 керуючий, заст. директора рад-пу "Південний". У 1962 – 1970 організатор і перший директор рибгоспу. Вивів підприємство на проект. потужність. Уміло впроваджував передові технології вирощування риби.

Цирульникова Сара Самойлівна (27.6.1921, Сімферополь). Відом геолог. Зак. Донецьк. індустр. ін-т (1948). У 1941 – 1945 працював на оборон. з-ді у Красноярську. У 1948 – 1973 ст. геолог, керівник групи Жовт., Ленінськ. геологіч. партій. Вела розвідку руд Кривбасу. Автор фундаментальних геологіч. звітів.

Цисус, ромбічний (Cissus rhomboides), рослина родини виноградних. Батьківщина – Центр. та Півд. Америка. Ліана з трав'янистим повзучим тонким стеблом. Листки чергові, трійчастоскладі, верхній листочок на більш довгому черешку, нижні – асиметричні, рідкозубчасті, темно-зелені. На одному з вузлів з листком розвивається виткоподібний, вильчастий на кінці, вусик довж. до 20 см. Стебло, вусики та черешки густо опушені. Квітки зеленуваті, дрібні. Зібрані в китицеподібне суцвіття. Плід ягодоподібний, червоний. Оранжерейна та кімнатна культура, широко використовується для вертикального озеленення та як ампольна рослина. Поширена на Криворіжжі у любителів і в бот. саду.

Цитрусова, вулиця розташована у захід. частині Довг. р-ну. Закладена в 20-х. Розвитку набула в 30, 50-60-х. До 1975 мав назву провулок Тульський. Довж. 1 тис. м, ширина 7 м.

Має 65 приват. будинків, проживає 159 чол. Вкрита щебенем, багата на зелені насадження. Обслуговує Залізничне в/з.

Ціатрус борозенчастий (Cyathus striatus (Willd.) Pers.), гриб. Плодові тіла спочатку кулясті, яйцевидні, згодом кубковидні, 8-10 мм заввишки, 6-10 мм завширшки, з коричневими міцеліальними тяжами, руді або темно-коричневі, жовто-бурі, волосисті, всередині блискучі, свинцево-сірі, іноді майже чорні, з смужками або борозенками, з зубчастим по краю отвором (спочатку вкриті тоненькою білою перетинчастою діафрагмою). Перидіоли молоді, кулясті, згодом кутасті, 1,2-2 мм у діам., при засиханні біліють. Спори видовжено-еліпсовидні, гладенькі, безбарвні, 18-20 х 8-9 мкм. Міцелій з пряжками. Росте у лісах, на відмерлих гілках, гниючих стовбурах, пеньках, шишках, на грунті, полях, рештках культурних рослин, на обробленій деревині.

Цідилко, ємність для проціджування молока, олії ін. у вигляді невеликого сита.

Цілик, частина покладу (пласту) корис. копалин, яка не видобута у процесі розробки родовища. На Криворіжжі відпрацьовувалися малопотужними шахтами.

Цілинна, вулиця житломасиву ім. Горького Терн. р-ну. Закладена на початку 50-х. Розвитку набула в 50-70-х. Довж. 1,1 тис. м, ширина 7 м. Має 11 держ. будинків, проживає 108 чол., 24 приват. будинки, проживає 85 чол. Вкрита відсівом, багата на зелені насадження. Названа на честь початку розробки цілинних земель у Казахстані. Обслуговує 17 в/з.

Ціолковського, вулиця розташована в межах кол. 1-ї дільниці Дзерж. р-ну. Закладена в середині 30-х у зв'язку з будівництвом з-ду "Криворіжсталь". Скл. з бараків для житла і госп. призначення. Розвитку набула в 50-60-х. Довж. 770 м. Пл. 4,6 тис. кв. м. Має 16 багатоповерх. будинків. В основному проживають працівники з-ду. Носить ім'я засновника вітчизняної космонавтики Ціолковського Костянтина Едуардовича (17.9.1857, Рязанська обл. – 19.9.1935, Калуга). Працював учителем. Створив схеми міжпланет. косміч. кораблів. Обслуговує 5 в/з.

Ціп, ударна зброя укр. козаків XVII-XVIII ст. Використовувалися в бойових діях козаками із зимівників Криворіжжя.

Ціп, пристрій для молотьби зернових культур у вигляді довгої жердини, до одного кінця якої на шкіряних ремінцях прив'язували било – коротку жердину або палицю у давнину на Криворіжжі.

Ціпок, палка, на яку спираються при ходьбі старі та хворі люди. Назва побутує на Криворіжжжі з давніх часів.

Ціп'яки (Cyclophyllidae), ряд стьожкових червів. Тіло членисте, довж. 1 мм-12 м. Головка з 4 присосками. Розвиток за допомогою проміжних хазяїв (хребетні тварини, зрідка – людина). Дорослі ціп'яки паразитують у кишечнику остаточного хазяїна (ссавці і птахи, рідше – безхребетні і людина). Близько 2500 видів, поширені в усіх частинах світу. Спричинюють тяжкі захворювання – ехінокос, теніїдос, цистицеркоз ін.

Цмин (Helichrysum), рід трав'янистих рослин родини айстрових. На Криворіжжі поширений 1 дикорослий вид – **Ц. пісковий**, багаторічник 15-20 см заввишки з білоповстистим опушенням. Листки цілісні, цілокраї. Кошики майже кулясті, зібрані на верхівках стебел густим щитковидним суцвіттям. Листочки обгортки жорсткоплівчасті, від лимонно-жовтого до жовто-гарячого кольору. Цвіте VI-IX. Часто зустрічається на степових схилах, відслоненнях, на пісках, іноді – на відвалах. Рослина декоративна і лікарська. Препарати Ц. п. сприяють підвищенню жовчної секреції, змінюють хімізм жовчі, виявляють протизапальну, антибактеріальну і спазмалітич. дію. **Ц. приквітковий**, безсмертник культивується на присадиб. ділянках та в озелененні як декоративна рослина. Батьківщина – Австралія.

Цоізит (на честь першовідкривача Цойза), мінерал класу силікатних. Колір світло-сірий, зеленувато-сірий, червоний. Блиск скляний. У Кривбасі зустрічається в р-ні балки Глеєватої у вигляді зерен. Вивчав В. А. Жариков.

Цокавки, підкови на взуття у давнину на Криворіжжі.

Цоколь, частина фундаменту будівлі, яка виступає над землею.

Цуг (нім-хід), давня назва упряжі на Криворіжжя, коли коні або воли йдуть один за одним.

Цук, процес керування кіньми шляхом смикання поводу або кордою у давнину на Криворіжжі.

Цукор Євген Семенович (1936, Польща). Новатор виробництва. Освіта середня. З 1957 працював прохідником тр-ту "Кривбасшахтопроходка". Ударник п'ятирічок, переможець змагань. Нагороджений орд. Трудового Червоного Прапора, "Знак Пошани".

Цукровий буряк (Beta vulgaris saccharifera), рід 1- і 2-річних рослин родини лободових. Середня вага коренеплоду 400-500 г. На Криворіжжі займає пл. 366 га.

Цулукідзе, вулиця розташована у центр. частині Ц.-Міськ. р-ну. Закладена в 30-х. Розвитку набула в 50-70-х. До 1975 мав назву провулок 3-й Український. Довж. 162 м, ширина 7 м. Має 47 приват. будинків. Багата на зелені насадження. Названа на честь уч. рев. руху Цулукідзе Олександра Григоровича (13.11.1876, Грузія – 21.4.1905, там же). У 1896 чл. кутаїськ. групи соц.-демократ, після II з'їзду РСДРП – більшовик. З 1903 – чл. Кавказьк. союзу комітету РСДРП. Обслуговує 24 в/з.

"Цунамі", клуб східних єдиноборств створен. у лют. 1999 на базі Палацу дитячої та юнацької творчості Ц.-Міськ. р-ну. Голова С. В. Петренко.

Цур (Чур, Щур), язичницький слов'янський бог побуту, затишку, хранитель домашнього вогнища, тепла, добрий дух дому, захисник роду. Об'єкт культу прадавніх жителів Криворіжжя.

Цуран Володимир Леонович (24.11.1929, Вітебська обл.). Почес. металург. Освіта середня. Уч. партизан. руху під час ВВВ. У 1951 – 1953 кіномеханік у Вітебськ. обл. У 1953 – 1983 ст. вальцювальник СПЦ № 1 з-ду "Криворіжсталь". Новатор виробництва. Майстер-наставник. Переможець змагань, ударник п'ятирічок. Нагороджений орд. Леніна, Жовтневої Революції, Вітчизняної війни 2 ст.

Цуран Володимир Юхимович (1930). Пром. керівник. Зак. Дніпропетров. металург. ін-т (1978). У 1948-1953 технік відділу голов. механіка, у 1953-1957 нач. кранового цеху, у 1957-1966 нач. вапняного цеху, у 1966-1975 нач. цеху шлакопереробки, у 1975-1985 нач. цеху сортового скла, з 1985 інж.-конструктор Центр. лабораторії автоматизації і механізації ком-ту "Криворіжсталь". Новатор виробництва, ударник п'ятирічок, переможець змагань. Автор 8 винаходів до 300 рацпропозицій. Винайшов спосіб одержання будівельної пемзи, створив власну технологію виготовлення кришталю. Диплом Мінпромбудматеріалів України (1974). Нагороджений орд. "Знак Пошани".

Цурікова Ніна Борисівна (1.1.1938, Ставрополля). Пед. керівник. Зак. Смоленськ. педін-т (1962). У 1962 – 1963 ст. лаборант Смоленськ. педін-ту. У 1963 – 1987 учитель географії СШ № 27. З 1987 директор ст. юних натуралістів Терн. р-ну. Брала участь в організації виставок у Києві. Керувала створенням мат. бази станції. Дослідник флори і фауни Криворіжжя. Почес. грамота Міносвіти України. Відмінник освіти. Нагороджений знак. "За заслуги перед містом".

Цурка, **1.** Давня криворізька гра серед дітей; **2**. Паличка, по котрій б'ють битою.

Цуркан Зоя Макарівна (18.2.1947, Харків. обл.). Держ. керівник. Зак. Дніпропетров. інж.-буд. ін-т (1969). У 1969 – 1973 інж., нач. цеху тр-ту "Криворіжаглобуд". У 1973 – 1982 секретар Інгулецьк. міськ. виконкому ради. У 1982 – 1984 нач. бюро відділу кадрів ІнГЗК. У 1984 – 1990 голова Інгулецьк. міськ. виконкому ради. З 1990 нач. дільниці рем.-буд. цеху ІнГЗК. Керівник інфраструктури м. Інгулець, його благоустрою, будівництва нових мікрорайонів.

Цуцик, собача (цуценя) у давнину на Криворіжжі.

Цхакая, вулиця житломасиву Соколовка Жовт. р-ну. Закладена в 20-х. Розвитку набула в 30, 50-60-х. До 1975 мав назву провулок Штерівський. Довж. 500 м, ширина 7 м. Має 16 приват. будинків. Багата на зелені насадження. Названа на честь держ. діяча Цхакая Михайла Григоровича (4.5.1865, Грузія – 19.3.1950, Москва). Уч. рев. руху з 1880. Один з

організаторів боротьби за владу Рад у Грузії. У 1923 – 1930 голова ЦВК РРФСР, заст. голови ЦВК СРСР. Обслуговує 14 в/з.

Цюрупи, вулиця житломасиву Бажанове Жовт. р-ну. Закладена в 20-х. Довж. 300 м, ширина 7 м. Має 8 приват. будинків. Багата на зелені насадження. Названа на честь уч. рев. подій Цюрупи Олександра Дмитровича (1.10.1870, Херсон. обл. – 8.5.1928, Крим. обл.). Держ. діяч. Вів рев. роботу в Одесі, Харкові, Уфі, Миколаєві, Херсоні. Був агентом "Искры". У 1918 – 1928 нарком продовольства РРФСР, заст. голов. Раднаркому РРФСР, нарком РСІ, Держплану, внутр. і зовн. торгівлі, чл. ЦК, Президії ВЦВК. Обслуговує 63 в/з.

Цямрина, дошка на зрубі колодязя, на яку ставили відро з водою у давнину на Криворіжжі.